

Republika Slovenija
MINISTRSTVO ZA KULTURO
Maistrova ulica 10
1000 Ljubljana

**Odziv na osnutek
Nacionalnega programa za kulturo 2018–2025
(NPK)**

Spoštovani sestavljavci strateške listine v/o kulturi!

Osnutek na prvi pogled ni videti slab in NPK bi lahko bil, po besedah našega ministra, »drugačen od prejšnjih, realnejši, z enotnejšim pogledom na kulturo, z bolj konkretiziranim javnim interesom«. A bolj ko se poglobljamo, bolj smo zadržani. Če mu že odkrito ne nasprotujemo, vsaj ugotavljamo, da ga je – po načelu rajši nič kot zanič – pametno zavrniti. Nobene pravne vrzeli, nobene katastrofe ne bo, če NPK ne bo začel veljati s prvim dnevom novega leta. Naglica in bojazen sta odveč, ker je preveč zajeten in premalo zavezujoč dokument ob iskanju (sistemskih) rešitev mlahav, po nepotrebnem išče konflikte in ustvarja sovražnike med različnimi deležniki v kulturi, predvsem pa nima izkristaliziranih ciljev, zaradi česar bo razvoj za osem let zastal.

Ne domišljamo si, da se spoznamo na vse, a vseeno izpostavljamo (za marsikoga ne, za naše člane pa) nekaj pomembnih prvin:

- Ni tragično, vendar zmotijo neopredeljeni in nesrečni izrazi. Zlasti pogosto zlorabljeni in votli javni interes: še zmeraj ni jasno, ali se ta izkazuje kot kakšna posebna vrednota družbe ali potrošnikov? Se ga more meriti s številom prodanih vstopnic? Ali je to zgolj mašilo, puhlica, kot so puhlice verodostojna kultura, verodostojna kulturna dobrina, verodostojen program, verodostojen projekt, verodostojno zrcalo v sočasni kulturni kritiki itd. ...
- Zamisel o agenciji za umetnost je všečna. Kljub temu smo dvomljivci, že zdaj nas skrbi, kako se bo napajala – iz javnih sredstev ali/in drugih virov – in v čigavih

rokah bo? Vnaprej se bojimo tudi njene prevelike strokovno-birokratske avtonomije, ki ne bi imela posluha za človeka. Strah nas je, da ne bo neodvisna in da bo sredstva za umetnost požrla administracija. (Brez neposredne povezave in nehote nam misel zaide k poslavljaljoči se kulturniški zbornici, ki je bila kot predstavnica civilne družbe nekompetentna.)

- Decentralizacija in dekoncentracija kulture – 'naj ne bo vse lepo in dobro samo v Ljubljani' – se slišita privlačno in smiselno, kakor se sliši abotno in strašljivo, da je kulture v Ljubljani preveč. Ob slednjem smo zgroženi, ob prvem pa odločno proti, ker smrdi po komercializaciji in dekompoziciji kulture.
- Delitev na avtorske in podporne ('neavtorske') poklice ravno tako zveni zanimivo, a ni nujno, da je res nujna. Bodo zato samozaposleni oziroma svobodni umetniki, kot smo jim pravili v prejšnjem režimu, kaj bolj svobodni (beri: bolj nagrajevani za svoj trud)? Če da, potem smo za.
- Med javno razpravo smo vnovič zasledili umotvore, da je kultura edino področje, ki od osamosvojitve še ni doživelo tranzicije, kar se lahko popravi z novim NPK. Z olajšanjem in zaskrbljenostjo hkrati vztrajamo: ta razkroj se ne sme zgoditi, kultura je edini ostanek naše suverenosti. Ne privatizirajmo, ohranimo javno in dobro! (To pa je lahko tisti vseprisotni in vsemogočni javni interes.)
- Ker birokratske strukture stremijo k popolnemu nadzoru, učinki pa so minimalni ali jih ni, znova in spet pozivamo ministrstva, pristojna za kulturo, za gospodarski razvoj in tehnologijo, za izobraževanje in znanost, za zunanje zadeve ..., naj se s skupnim nastopom lotijo kulturnega turizma na eni strani in problematike bega možganov na drugi. Učinkovita promocija domá in na tujem ne bo povzročila posebnih izdatkov, prej nasprotno, bo pa nadarjene, ki pred životarjenjem radi prebegnejo, zadržala pri nas. Zapis o tem v NPK in izvedbenih pravnih aktih je lahko formalnost, uspešno (so)delovanje pa mora takoj postati stalen del resničnega življenja.
- a) Ponavljamo: izobraževanje in pridobivanje mladega občinstva bi morali že sami po sebi biti prioriteta vsakokratnega NPK, prav tako sistematično razvijanje strokovnega vseživljenjskega izobraževanja, spodbujanje posameznih in skupinskih obiskov in seminarjev, skupnih mednacionalnih načrtov, predvsem pa iskanje in (so)ustvarjanje evropskih umetniških projektov in migracijskih tokov umetniškega ustvarjanja. Za to naj NPK predvidi več možnih institucionalnih oblik in načinov financiranja, več posluha naj bo za kakovostne projekte amaterjev oziroma nevladnega sektorja. (Ob tem opozarjamo: zanesljivo precej nevladnih organizacij deluje v slabših pogojih, vendar njihovo preveliko spodbujanje lahko zavode pripelje v občutno težji položaj, v katerem se zaradi t.i. krize že dolgo nahajajo.) Javni zavodi so slovenska primerjalna prednost v evropskem okolju, v NPK posebej poudarimo, da mora država zagotavljati določene standarde: v primeru njihovega znižanja ali uničenja se odnos do dela poslabša in na dolgi rok

sledí propad. Na drugi strani naj ne bo edini cilj, da nevladni sektor postane enak javnemu, marveč naj eden drugemu dajeta ideje in zagon. Pritrjujemo besedam direktorice ugledne kulturne ustanove, da je »umetnost, skupaj z materinščino, civilizacijska pridobitev in identiteta tega prostora«; da je »strah zaradi preveč umetnosti odveč«; da imajo »države z najmočnejšimi javnimi zavodi tudi najmočnejši nevladni sektor«. (Izpuščamo grozljive komentarje nekaterih, da nevladne organizacije zanima prvenstveno denar, ne razvoj kulture.)

- b) Tudi ponavljamo: oblast ima nepretrgane ambicije, otresti se finančnega bremena vzdrževanja mreže javnih zavodov v kulturi, ki so temelj narodove identitete in v brezpogojnem nacionalnem interesu. Naša sindikalna beseda o stroki in stroških je zato ponovno nedvoumna: stroka – karkoli že to je – ne sme zniževati stroškov na račun krčenja pravic in števila zaposlenih. Stroka mora spodbujati kakovost, tudi z boljšo organizacijo delovnega procesa, z izpopolnjevanjem in usposabljanjem. V osnutku NPK pogrešamo tovrstno zavezo, da preprečimo hude posledice: slabšim pogojem za izvajanje poslanstva zavodov sledi padec kakovosti in na koncu razgradnja ljudske zavesti.
- c) V NPK zapišimo velik 'NE!' razkolu med javnim - nevladnim - ljubiteljskim. Beda množice samostojnih kulturno-umetniških ustvarjalcev je strašna, prekariat je strašen, ponižani so. Zato jih dvignimo, a spoštujmo in ne pozabimo niti na umetniške, programske, tehnične in druge delavce v javnem sektorju.
- Obstajajo znanja, veščine, spretnosti, ki jih šolajoči v času formalnega izobraževanja ne morejo pridobiti. Omogočimo jim delovno, poklicno in strokovno usposobljenost s še lažjo in ustreznejšo pridobitvijo certifikata nacionalne poklicne in interne kvalifikacije. NPK se mora o tem konkretno opredeliti.
- V NPK naj se zatrdno zapiše, da se v gledališču, operi, baletu ohranijo stalni ansambli, ki so osnovni model gledališkega ustvarjanja, izoblikovanega skozi zgodovino, od antičnih časov naprej. Ta model, ki je preživel vse čase in vse politične sisteme, je osnovni predpogoj kvalitetnega umetniškega ustvarjanja.
- Po NPK in čimprejšnji dopolnitvi področnih predpisov mora Nacionalni svet za kulturo končno postati več kot le posvetovalno telo, naj (so)odloča z avtoriteto in za svojimi odločitvami tudi stoji.
- Razveseljuje pa nakazana pozornost samozaposlenim v kulturi. Pozdravljamo bodoči zakon o samozaposlenih, ki bo, če bo gradil na izenačevanju njihovega nezavidljivega položaja z ugodnejšim položajem zaposlenih in na zagotovitvi socialnega dialoga/sklepanja kolektivnih pogodb, zadel žebličico na glavico. Izjemnega pomena bo ustreznejša ureditev vrednotenja njihovega dela ter socialnih zavarovanj. Morda mu uspe razrešiti še večno vprašanje: je status samozaposlenega svoboda, čast, socialna pravica ali celo nagrada?

Samozaposleni so po vsebini in svojem nastopu na trgu dela preprosto delavci, sicer brez stalnega ali znanega delodajalca, a gre za odvisno razmerje, za dejstvo, da nastopajo v pogodbenem razmerju kot šibkejša stranka. Zato jih moramo v NPK, zakonu in tudi kolektivni pogodbi uradno prepoznati kot delavce, z vsemi pripadajočimi pravicami in dolžnostmi.

Kolektivna pogodba, usklajena v socialnem dialogu med ministrstvom za kulturo (kot zastopnikom opevanega javnega interesa) in reprezentativnimi sindikati kulture (kot zastopniki samozaposlenih), mora vsebovati predvsem pravice in obveznosti v zvezi s pogodbenim razmerjem, plačilom za delo, povračilom stroškov in drugih prejemkov, povezanih z delom, z delovnim časom in odsotnostmi z dela, varnostjo in zdravjem pri delu, izobraževanjem ...

Ne zapravljajmo časa in ne varčujmo na najranljivejših. Začnimo TAKOJ!

Drugo bodo povedali drugi. Mi na koncu izražamo samo še znatno skrb, ki za večino ne sodi na to mesto, za nas pa brezpogojno: kupčkanja z Mladinsko knjigo, s katero smo zrasle cele generacije, nam trgajo srce! Država je dolžna storiti vse za njeno ohranitev, sicer bosta s koncem te založbe odmrta tudi slovensko založništvo in nemajhen del kulture.

Pozdravljamo vas v upanju, da boste šli v javnost z izboljšanim dokumentom, ki ne bo sprožil vojne vseh proti vsem.

V Ljubljani, 18. septembra 2017.

Predsednik Suki

Mirsad BEGIĆ

Predsednik Glose

Mitja ŠUŠTAR